
RELAȚIILE POLITICE ROMÂNNO-BULGARE DE LA TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI DIN 1913 LA INTRAREA BULGARIEI ȘI ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1913-1914)

Daniel Silviu NICULAE*

Cuvinte cheie: *Bulgaria, Austro-Ungaria, Peninsula Balcanică, Pacea de la București 1913, Al Doilea Război Balcanic*

Keywords: *Bulgaria, Austrian-Hungary, Balkan Peninsula, Bucharest Peace Conference, Second Balkan War*

Abstract:

Once the Peace from Bucharest was signed, in the Balkan Peninsula the weapons were silenced and replaced by diplomatic negotiations in order to maintain the fragile guarantee of respecting, mainly, the borders agreed by the parties that participated at the Second Balkan War. It should be noted that the Great Powers have patronized the works of the Bucharest Peace Conference from August 1913, but they did not sign the final act. The non-implication from the legally point of view of the great international actors has questioned the durability of the political understandings assumed by the former belligerent states.

For Romania, Serbia, Greece and Montenegro, maintaining the status quo established in the summer of 1913 in Bucharest has become a defining purpose of the foreign policy in an attempt to defend their own interests and their own security policy. But the equilibrium of power balance, established after a special human sacrifice from the combatant states, was threatened by the revisionist voice of the Austrian-Hungary, the Ottoman Empire and Bulgaria

Neimplicarea juridică a Marilor Puteri la semnarea Tratatului de la București semnat pe 10 august 1913 între Bulgaria pe de-o parte și România, Serbia, Muntenegru și Grecia pe de alta, pune sub semnul întrebării soliditatea înțelegerilor bilaterale, însă pentru România, stat a cărui contribuție la încheierea păcii a fost esențială, păstrarea status-quo-lui sud-est european însemna respectarea reglementărilor agreate de părțile semnatare ale Tratatului de Pace de la București și normalizarea relațiilor bilaterale româno-bulgare.

Noul context internațional cristalizat și de Tratatul de la Constantinopol încheiat între Bulgaria și Turcia la 16/29 septembrie 1913 și Tratatul de la Atena dintre Grecia și Turcia la 1/13 noiembrie 1913, rezultat ca o consecință a puternicii voințe a popoarelor balcanice de a-și face cunoscută dorința de afirmare națională, determina o confruntare între interesele exprimate de micile state sud-est europene și

*Drd., Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Marile Puteri cărora, pentru puțin timp, le scăpase de sub control politica balcanică și astfel realizarea propriilor interese politice și strategice.

Politica promovată de statul bulgar în plan internațional, în special în relația cu statul român caracterizată de o aroganță provocatoare cu pretenții teritoriale, devenea o amenințare certă pentru România și pentru fragilul echilibru stabilit după încheierea conflictului balcanic.

Având ca punct de reper atitudinea Bulgariei și rolul ei în declanșarea celui de-Al Doilea Război Balcanic prin atacarea foștilor aliați, dar și prin forța militară de care a dat dovadă prin apropierea strategică de Constantinopol, opinia publică internațională privea cu interes către politica unui stat care devenise un factor de instabilitate în regiune.

Cu atât mai mult cu cât Bulgaria și-a declarat nemulțumirea cu privire la Tratatul de Pace de la București dând semnale clare cu privire la revizuirea acestuia, prin intervenții militare. Însă situația economică după război nu îi permitea o acțiune militară de avengură fără ajutor extern, ceea ce o determina să revină la vechea politică de apropiere de Austro-Ungaria, mai deschisă pretențiilor teritoriale bulgare în dauna vecinilor.

Austro-Ungaria a cărei dorință de a revizui Tratatul de Pace de la București nu a fost realizată, fiind lipsită de sprijin german, nu agreea faptul că prin crearea unei Serbii Mari, aceasta devenea un stat de referință pentru slavii din imperiul dualist și o punte de legătura cu Rusia, rivala sa în Balcani.

Din acest punct de vedere, Bulgaria reprezenta statul prin care politica austro-ungară în sud-estul european și Peninsula Balcanică putea fi continuată, bazându-se atât pe nemulțumirea clasei politice bulgare cu privire la rezultatele păcii încheiate la sfârșitul războiului pe care l-a declanșat, cât și pe dorința nestrămutată a Țarului Ferdinand de a-și vedea visul efemer al unei Bulgarii Marii, care la scurt timp după succesul diplomatic de la București devenise un coșmar.

Aflată în plin dezastru economic și izolată în plan internațional, Bulgaria, prin reprezentanții ei politici conștienți de poziția strategică a acesteia, înțelegea influența sa în perturbarea echilibrului de forțe stabilit la încheierea păcii, devenind astfel o țintă a celor două alianțe politico-militare opuse.

Dacă Austro-Ungaria vedea în Bulgaria, stat cu pretenții teritoriale în Macedonia, un sprijin real împotriva Serbiei și eventual a României, Germania nu privea cu ochii buni situația în care se afla Turcia. Înfrângerea și eliminarea controlului exercitat de Imperiul Otoman în Balcani punea în pericol interesele economice ale marilor oameni de afaceri germani amenințați de prezența tot mai activă a capitalului francez și englez pe piața turcă.

Poziția strategică a Bulgariei, aflată în imediata apropiere a Constantinopolului, zonă de interes pentru Germania, a cărei politică economico-militară viza controlul Strâmtorilor Bosfor și Dardanele, nu putea să lase indiferentă Rusia țaristă. Pe deoparte interesele Rusiei se intersectau în Europa și Peninsula Balcanică cu cele ale Austro-Ungariei, pe de altă parte Germania era conștientă că Rusia nu va rămâne pasivă la posibilitatea unui colaps economic în partea sud-vestică a teritoriului imperial cauzat de un eventual control german al Strâmtorilor.

Prestigiul României câștigat printr-o politică echilibrată a regelui Carol I într-un context internațional tulbure și alunecos, impunea o altă atitudine în relațiile cu vecinul imperial de la vest, care nu dorea o întărire a statului român, ci din contră slăbirea lui prin pierderi teritoriale în beneficiul statelor vecine României.

Odată pacea încheiată, raportul de forțe în sud-estul Europei s-a schimbat radical, o realitate pe care Marile Puteri nu o agreau, dar, de pe urma căreia, vroiau să profite cât mai mult. Pe fondul nemulțumirilor exprimate de Turcia și Bulgaria cu privire la efecte juridice ale Tratatului de la București, susținând astfel revizuirea lui prin declanșarea unor acțiuni militare, cele două alianțe politico-militare⁶⁸⁴ aflate în contradicție de interese, prindeau din ce în ce mai bine contur.

Însă noua ordine stabilită în sud-estul Europei trebuia respectată conform actului internațional semnat în luna august a anului 1913 la București, ordine pe care România înțelegea să o mențină cu orice preț. România nu dorea altceva decât să-și apere frontierele țării așa cum erau reglementate de tratat.

Apropierea bulgară de politica austro-ungară în Balcani, includea și un interes deosebit referitor la atitudinea României, zugrăvită în funcție de datele culese și transmise de vecinul de la sud. Asaltată informativ atât la frontiera de vest, cât și la cea de la sud, granițe care se conturau a fi în contact cu state al căror potențial amenințător se profila tot mai accentuat, România își mobiliza toate formele de protecție pentru o evaluare corectă a politicii pe care urma să o aplice în raport cu aceste state.

Într-un raport al Direcției Generale a Poliției era descrisă atitudinea oamenilor politici și starea de spirit a bulgarilor cu privire la relațiile cu statele vecine. Pentru ei, *azvârlind cu insulte peste tot la adresa României și a Greciei, sârbi sunt niște lași, grecii niște mișei care trebuie pedepsiți cu toți. Întreaga Bulgarie este un vulcan de ură, gata să izbucnească să verse sânge pentru a-și potoli lava incandescentă a patimei și a răzbunării*⁶⁸⁵.

În vederea destabilizării zonei macedonene *bulgarii în unire și cu turcii au organizat puternice bande albano-bulgărești care vor căuta să hărțuiască nordul Epirului păstrând vechea stare de lucruri*⁶⁸⁶.

Politicieni bulgari adresau injurii atât României, cât și Macedoniei. Se aprecia că *la Rusciuc și la Varna, unde s-au refugiat cei mai mulți dintre intelectualii de la Dobrici și Silistra, se pregătește o vie campanie culturală, pentru a nu amorți conștiința națională la frații subjugați de România. În acest scop prin Societatea „Dobrogea”⁶⁸⁷ și filialele sale se urmărea întreținerea curentului irendentist în*

⁶⁸⁴ *Puterile Centrale* – denumire adoptată în Primul Război Mondial, mai exact în mai 1915 (de când Italia a părăsit Tripla Alianță), de către coaliția militară constituită din Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia. *Antanta* sau *Tripla Înțelegere* formată din Marea Britanie (din anul 1707 Regatul Angliei prin Decretul de unificare cu Regatul Scoției devine Regatul Unit al Marii Britanii), Franța și Rusia.

⁶⁸⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond Direcția Generală a Poliției (în continuare DGP), dosar nr. crt. 4/1914, vol. I, f. 101.

⁶⁸⁶ *Ibidem*

⁶⁸⁷ Știrea privind înființarea Societății „Dobrogea” este confirmată și de ziarul „Universul” care publică la 14 martie 1914 un articol cu titlul *Scopul Societății Dobrogea din Bulgaria*. Conform acestui articol, *comitetul sub denumirea de „Dobrogea” s-a înființat la Sofia cu scopul de a păstra legăturile culturale și*

*Cadrilater [...] organizarea în orașele Dobrici și Silistra de comitete secrete ce vor distribui pe ascuns broșuri incendiare și patriotice care au ca țintă întreținerea conștiinței naționale la bulgari, supuși români. În acest scop oricare dintre bulgari care va îndrăzni să trimită pe fii lor la școala românească va fi persecutat pe toată linia. Se intenționa formarea unor echipe permanente sub formă de cerșetori sau de negustori care să treacă prin granițele mai puțin păzite ale Dobrogei noastre pentru a introduce cărțile patriotice trimise de comitetul din Rusciuc. Chiar se vor trimite câte 5-6 oameni înarmați ca la fiecare încercare de trecere a graniței să surprindă o patrulă mică de a noastră, deschizând foc asupra ei. Pe când se va produce această diversiune, emisarii să poată trece granița dându-se acestei întâmplări caracterul unui incident de frontieră*⁶⁸⁸.

În ceea ce privește România devenea clar că Bulgaria – conform informărilor transmise de agenții români care acționau pe teritoriul vecinului de la sud – își asumase rolul statului care urma să aprindă scânteia pustietoare a unui eventual război, căci nu-i așa, *butoiul de pulbere al Balcanilor* trebuia aprins pentru a lumina visul efemer al unei Bulgarii Mari, aproape de Constantinopol, incluzând Dobrogea românească.

Evident o asemenea politică agreată de clasa conducătoare de la Sofia a vizat revizuirea Tratatului de la București din anul 1913, transformând statul bulgar într-un important factor destabilizator a ordinii impuse prin înțelegerea internațională, pe care, de altfel, o trata cu indiferență.

Cu atât mai mult cu cât în *Instrucțiunile pentru bandele de comitații*, parte integrantă din doctrina militară a Bulgariei din anul 1914, *bandele au ca misiune: a organiza moralmente și a înarma locuitorii în vederea luptei sfinte pentru liberarea patriei noastre Macedonia și pentru anexarea ei integrală la Marea Bulgarie; a lua informații asupra efectivelor, mijloacelor, scopurilor și mișcărilor inamicului și a trimite direct știrile culese prin căile administrative legale comandanților posturilor vecine de frontieră. În ceea ce privește organizarea acestora voievozii (șefi de bande) și voluntari comitații sunt înscriși în matricolele armatei teritoriale. Ei au aceleași drepturi și datorii ca soldații și sunt supuși justiției militare*⁶⁸⁹.

Implicarea unor oameni politici bulgari de vază la conducerea Societății „Dobrogea” înființată cu scopul de a păstra legăturile culturale și solidaritatea națională bulgară a acestei provincii cu frații lor din Bulgaria, precum și pentru

solidaritatea națională bulgară a acestei provincii cu frații lor din Bulgaria, precum și pentru menținerea tuturor instituțiilor culturale bulgare în Dobrogea, ca școli, săli de citire, societăți de binefacere și la reconstituirea societăților de acest fel care au fost silite să-și suspende activitatea lor; în fine să creeze instituții noi unde trebuința ar fi; se va observa libertatea religioasă în Dobrogea și recunoașterea independenței bisericii bulgare de către România. Mijloacele de acțiune ale comitetului spre a atinge scopurile pe care și-le propune nu trebuie să iasă din limitele unei stricte legalități. Comitetul are ca membri diriguitori niște personalități de seamă, ca avocați, publiciști, scriitori și bancheri. (ANIC, Fond DPSG, dosar nr. crt. 53/1914, f. 2).

⁶⁸⁸ ANIC, Fond Direcția Poliției și Siguranței Generale (în continuare D.P.S.G.), dosar nr. crt. 53/1914, ff. 67-70.

⁶⁸⁹ *** Ministerul de Război, Marele Stat Major, Biroul Informațiilor, *Armata Bulgară – 1914*, Institutul de Arte Grafice GOBL., S-sor Ioan St. Rasidescu 16, Strada Paris (fostă Doamnei), București, 1915, pp. 333-335.

menținerea tuturor instituțiilor culturale bulgare în Dobrogea, ca școli, săli de citire, societăți de binefacere și la reconstituirea societăților de acest fel care au fost silit să-și suspende activitatea lor; în fine să creeze instituții noi⁶⁹⁰, al căror statut de demnitar ai statului le dădea o anumită autoritate, nu putea să fie decât benefică pentru o societate al cărui obiect de activitate declarată era propășirea culturală a poporului bulgar.

Însă, conform informărilor D.P.S.G. în momentul în care această societate culturală a desemnat câțiva comitajii bulgari să-l asasineze pe conducătorul statului român, Carol I, era greu de crezut că factorul politic, prezent la nivelele superioare de conducere ale acesteia, era străin de această inițiativă.

Alarmarea autorităților române a pornit de la o informare venită din Sofia potrivit căreia la 16 iunie 1914 la Sofia, Societatea „Dobrogea” a hotărâtuciderea regelui Carol I⁶⁹¹. Existența unei amenințări reale a fost verificată de D.P.S.G. – Brigăzile Silistra și Bazargic, confirmându-se faptul că B.L. din Balcic deține o informație de la bulgarii din acest oraș, după care cei din fruntea Societății „Dobrogea” intenționează să pună la cale în București, o serie de atentate în contra tuturor celor care într-un fel sau altul s-au manifestat până în prezent ca dușmani ai unei Bulgarii Mari. Aceste atentate sugerate de asasinatul de la Sarajevo au ca scop răspândirea unei terori adânci în România⁶⁹².

Planurile unor acțiuni menite să creeze situații de criză care să ducă la declanșarea ostilităților în Peninsula Balcanică ca punct de pornire a unui război general menit a clarifica contradicțiile nerezolvate în cele două războaie balcanice, au fost zădărnicate de asasinarea moștenitorului tronului austro-ungar, arhiducele Franz Ferdinand, nepotul împăratului Franz Iosif. Asasinatul a avut loc pe fundalul unei neliniști generale cauzată de înarmările statelor care doreau să-și susțină revendicările și pretențiile politice cu astfel de argumente, determinând o realiniere a priorităților marilor puteri. Austria și-a revizuit politica față de Serbia, solicitând ajutor german pentru atacarea acesteia, în timp ce Imperiul Țarist a luat în calcul o prezență rusească la Strâmători.

Urmărind cu orice preț să-și asigure concursul Germaniei, diplomația habsburgică a informat Berlinul despre intenția de a ataca Serbia, fără o declarație prealabilă de război, amintind că ar dori chiar să ajungă la desființarea ei ca stat. După o serie de convorbiri între Szögyénz (ambasadorul austro-ungar la Berlin) și contele Hoyos (șeful de cabinet al lui Berchtold), acesta din urmă a fost trimis special în Germania, la 22 iunie/5 iulie 1914, cu scopul de a prezenta planurile Vienei. Kaiserul și principalii săi colaboratori (cancelarul Theobaldt von Bethmann-Holweg, ministrul de externe, Gottlieb von Jagow, ministrul de război, generalul Erich von Falkenhayn)

⁶⁹⁰ ANIC, Fond DPSG, dosar nr. crt. 53/1914, f. 2.

⁶⁹¹ Conform raportului trimis de acesta mai mulți comitajii sunt însărcinați de comitetul Societății „Dobrogea” să comită o serie de atentate în România ca să provoace încurcături. Atentate se vor face și în Serbia și Grecia. Numele celor însărcinați cu atentatele sunt: 1) Gh. Mihaloff, fost sublocotenent în armată, 33 ani, mustață mică, blondă, ochii câprui, statură înaltă; 2) Arsenoff, 26 ani, statură potrivită, oașeș, mustața mică, robust, păr mare dat pe spate (chică); 3) Miloș Petcoff, gras, mustață căruntă, 40 de ani, sprâncene stufoase, căutătură feroasă, vorbește gros; 4) Milan Ștefanoff și Pavloff.

⁶⁹² ANIC, Fond DPSG, dosar nr. crt. 53/1914, ff. 3-4.

și-au dat asentimentul ca Austro-Ungaria să atace Serbia, considerând că o acțiune rapidă și radicală este potrivită momentului. În plus, cancelarul Bethmann-Holweg a fost de acord cu primirea Bulgariei în Tripla Alianță, Germania angajându-se să exercite presiuni asupra României în vederea stopării agitației antiaustro-ungare⁶⁹³.

Intervenția armată în Serbia urma să determine o reacție din partea țărilor membre ale Triplei Alianțe. Italia nu privea cu ochi buni prezența austro-ungară ca urmare a unei posibile înfrângerii a sârbilor în proiectatul conflict la granița Albaniei, stat în care italienii aveau interese. Cerând compensații, care evident nu ar fi putut fi acceptate, Italia și-a declarat, la 22 iunie/3 august 1914, neutralitatea.

Nu întâmplător Regele Carol I a convocat în aceeași zi Consiliul de Coroană la Peleş, în care s-a hotărât starea de neutralitate, apreciată ca fiind atitudinea politică agreată atât de Rusia țaristă care va respecta hotărârea luată de oameni politici români, cât și de imperiul dualist care considera că cel puțin din punct de vedere militar nu necesita o grupare de forțe la granița cu România atât de utile pe frontul deja existent.

În momentul declarării oficiale a stării de neutralitate, ministrul plenipotențiar bulgar la București, Simeon Radev, îi declara prim-ministrului român că țara sa dorea prietenia României, asigurându-l pe acesta din urmă de respectarea frontierei stabilite în anul 1913. Și aceasta în condițiile în care avea intenția să intre în Macedonia ca o confirmare a credinței purtată Austriei și politicii balcanice a acesteia. Cu alte cuvinte, Bulgaria urmărea să-și asigure frontiera de nord testând intențiile României pe care le transmitea celor cu care se afla în negocieri.

Despre existența unor discuții între bulgari și germani amintește Alexandru Marghiloman⁶⁹⁴ în notele sale politice. Conform acestuia, la 24 iulie 1914, ministrul plenipotențiar la Petersburg, Constantin Diamandy⁶⁹⁵, aflat la București pentru a transmite personal lui Brătianu propunerile venite din partea Imperiului Țarist, menționa despre un tratat deja existent la acea dată între Bulgaria și Germania⁶⁹⁶.

Cu toate aceste asigurări venite din partea unui diplomat cu multă experiență, impresia generală a oamenilor politici români era că o asemenea înțelegere între Bulgaria și Puterile Centrale nu exista la acea dată. Desigur, decidenții politici de la

⁶⁹³ Vezi pe larg Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 460.

⁶⁹⁴ Alexandru Marghiloman (n. 26 ianuarie 1854, Buzău – d. 10 mai 1925, Buzău) ministru al Justiției (23 martie-12 noiembrie 1888, 18 decembrie 1891-3 octombrie 1895), al Lucrărilor Publice (ad-interim 12 noiembrie 1888-26 martie 1889, 5 noiembrie 1889-15 noiembrie 1890), al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (16 noiembrie 1890-15 februarie 1891), al Afacerilor Străine (7 iulie 1900-13 februarie 1901), de Interne (29 decembrie 1910-28 martie 1912, 5 martie-24 octombrie 1918), al Agriculturii și Domeniilor (ad-interim 6 martie-4 iunie 1918) prim-ministrul României (5 martie-24 octombrie 1918). Președintele Partidului Conservator (1914-1918) și Conservator-Progresist (1918-1925), deputat în 1884 și senator în 1914.

⁶⁹⁵ Constantin Diamandy (n. 1868 – d. 1931, Idrici, județul Vaslui) atașat de Legație la Sofia între 1910-1912 și la Roma în 1913; ministru plenipotențiar la ambasada de la Petrograd, a contribuit la realizarea Acordului ruso-român (Convenția Sazonov-Diamandy) care a făcut posibilă alianța României cu Antanta, în anul 1916; după terminarea Primului Război Mondial a fost numit ca al doilea delegat al României la Conferința de Pace de la Paris în 1919; în luna august 1919, după ocuparea Budapestei de armata română, a fost numit Înalt Comisar al guvernului român în Ungaria; între anii 1924-1930 a fost ministru plenipotențiar al României la Paris, semnând în această calitate, în anul 1926 Tratatul de alianță cu Franța.

⁶⁹⁶ Alexandru Marghiloman, *Note Politice*, volumul I, Editura Scripca, București, 1993, p. 164.

București erau conștienți că vecinul de la sud era curtat de ambele grupări de forțe opuse aflate la începutul Primului Război Mondial. Era evident că nu va mai dura mult până când România și Bulgaria se vor alătura războiului, însă era clar că o vor face în momentul în care erau agreeate condițiile puse conform propriilor interese naționale. Pentru atingerea acestora se impunea o apropiere româno-bulgară fie din considerente strategice pornite din inițiativă comună, fie sub imboldul și presiunea atât a Puterilor Centrale, cât și a Antantei care depuneau un efort diplomatic remarcabil, fie pentru atragerea celor două țări de partea unei alianțe, fie pentru o înțelegere directă între cele două state menită a clarifica poziția lor în războiul aflat în plină desfășurare.

Istoriografia bulgară este bogată în informații referitoare la negocierile purtate de marile puteri privind atragerea Bulgariei în alianțe politico-militare, precum și la atitudinea acesteia din urmă față de România.

Reputatul istoric Constantin Iordan a adus la cunoștința publicului român în paginile cărții *Dobrogea (1878-1940) în istoriografia bulgară postcomunistă*⁶⁹⁷, atmosfera politică pe parcursul negocierilor dintre marile puteri cu oameni politici de la Sofia în timpul neutralității bulgare (iulie 1914-septembrie 1915).

În *Memoriile sale*, Petăr Peșev⁶⁹⁸ amintea despre negocierile Antantei cu autoritățile de la Sofia în vederea atragerii în război și la evoluția relațiilor româno-bulgare. La 29 iulie/11 august 1914, autorul nota că *ministrul Angliei, Ironside, declară lui Radoslavov*⁶⁹⁹ *că Sir Edward Grey propune crearea unui bloc al statelor creștine din Balcani, astfel ca Bulgariei să i se restituie teritoriile: de la Grecia – Kavala cu hinterlandul, de la Serbia – Bitolia și Prilep, iar de la România – ceva din Dobrogea. La 7/20 octombrie, prim-ministrul Vasil Radoslavov a fost invitat la Legația rusă din Sofia unde Savinski (ministrul plenipotențiar țarist) i-a spus acestuia că era timpul ca Bulgaria să se declare pentru Tripla Înțelegere, pentru care după război va primi din Macedonia zona necontestată, de la România – Dobrogea, iar de la Turcia – până la Midia – Enos. Savinski a declarat chiar că ministrul francez de externe s-a chinuit să-i înduplece pe sârbi la concesi în favoarea Bulgariei. Brătianu,*

⁶⁹⁷ Constantin Iordan, *Dobrogea (1878-1940) în istoriografia bulgară postcomunistă*, Editura Academiei Române, București, 2013.

⁶⁹⁸ Petăr Peșev (n. 1858, Sevlievo – d. ianuarie 1931, Sofia). A început să studieze la școala de la mănăstirea Liaskoveț (1874-1876), devenind învățător în localitate (1877-1878). A continuat gimnaziul la Nikolaev (1878-1880) și dreptul la Universitatea din Moscova (1880-1884). A lucrat în Ministerul Justiției (1884-1887) și a fost avocat la Sevlievo (1887-1889) și la Sofia (1901-1919). Membru al Partidului Liberal (radoslavist), a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai liderului acestei formațiuni politice. Fost ministru al Justiției în patru guverne (1894-1913) și al Educației în cabinetele Vasil Radoslavov (1913-1918).

⁶⁹⁹ Vasil Radoslavov (n. 1854, Loveci – 1929, Berlin). A început școala în orașul natal și a absolvit gimnaziul la Praga, în 1874. La revenirea în țară, a lucrat în Ministerul Justiției și a practicat avocatura. A devenit membru al Partidului Liberal (1883), iar din 1887 a fost lider al Partidului Liberal (radoslaviști). Deputat în mai multe legislaturi, începând cu anul 1886. În iunie 1903 a fost condamnat la opt luni de închisoare pentru încălcarea Constituției și pentru daune provocate Principatului în timpul guvernării sale. A fost amnistiat în același an. Ca premier (1915) a contribuit la angajarea Bulgariei în Primul Război Mondial de partea Puterilor Centrale, fiind decorat (în anul 1918) cu cel mai important ordin bulgar „Sfinții Kiril și Metodiu”. După Armistițiul de la Salonic (29 septembrie 1918) s-a refugiat în Germania, fiind condamnat în anul 1923 la închisoare pe viață.

*în egală măsură, ar intra în negocieri cu Bulgaria relative la un acord privind acțiuni comune*⁷⁰⁰.

Referitor la începutul unor discuții amintește și premierul bulgar Vasil Radoslavov în *Notele zinice* – carte apărută la Sofia în anul 1993. Conform acestuia la 16/29 august 1914 *guvernul german considera drept garanție suficientă că România va păstra o neutralitate binevoitoare în cazul unei ciocniri între Bulgaria și Serbia, dar pentru aceasta, Brătianu dorea printre altele o declarație scrisă că acea parte din Tratatul de la București privind România (Dobrogea), Bulgaria o recunoaște drept definitivă*⁷⁰¹.

În cadrul negocierilor demarate pe scena politică internațională fiecare actor statal își urmărea propriul scenariu. Într-un balans alunecos ascuns sub limbajul diplomatic se întvedeau adevăratele intenții reflectate în pretenții teritoriale puse pe masa discuțiilor în momentele cheie ale evoluției războiului.

Memoriile lui Petăr Peșev au scos în evidență preocupările statului român de a găsi soluția corectă contextului internațional care să-i aducă stabilitate la frontiera de sud amenințată de instabilitatea oamenilor politici bulgari influențați de un rege filo austro-german.

La scurt timp de la declarația ministrului Vasil Radev referitoare la prietenia bulgară, la 27 august/8 septembrie 1914, ministrul României la Sofia, *dl. Derussi i-a declarat lui Radoslavov că pleacă la București și a adăugat că România, probabil, va intra în Austria. Dl. Radoslavov l-a rugat pe Derussi să declare lui Brătianu că, în atare situație, Bulgaria va cere să i se restituie ceea ce i-au luat anul trecut. La 10/23 noiembrie 1914 i s-a propus Bulgariei în schimbul aderării la Antantă, zona necontestată din Macedonia, fără Ohrida, Castoria, de asemenea Midia – Enos și Dobrogea fără Silistra. În același timp, i s-a cerut să lupte alături de aliați, idee agreată de Grecia, România și Serbia. Mai mult decât atât, la 14/27 noiembrie 1914, Derussi îi declara lui Radoslavov că, la propunerea unor puteri, România ar urma să atace Bulgaria dacă ultima intră în Serbia, Brătianu a răspuns negativ*⁷⁰².

În timp ce diplomația căuta soluția optimă pentru gestionarea corectă a problemelor internaționale, de la punctele de frontieră cu Dobrogea Nouă veneau rapoarte care informau despre o serie de incidente cu grăniceri bulgari. Confruntările au determinat autoritățile celor două state să semneze un Acord româno-bulgar în privința graniței.

Ziarul „Universul” nr. 200 din 10/23 iulie 1914 a publicat *Comunicatul oficial al Acordului româno-bulgar* care prevedea o serie de măsuri menite să îmbunătățească situația de la frontiera comună. Deși delimitarea acesteia fusese descrisă în *Protocolul* semnat la sfârșitul anului 1913, la jumătatea anului 1914 încă nu se stabilise definitiv linia de demarcație, așa cum reieșea din acordul amintit. Conform acestuia, *până la stabilirea definitivă a liniei de graniță, să se mențină și să se aplice pe toată linia de graniță măsura consistând în retragerea, de ambele părți, cu 100 de metri de la linia de graniță a staționării grănicerilor, interzicându-se intrarea sau staționarea*

⁷⁰⁰ Constantin Iordan, *Op. cit.*, p.157.

⁷⁰¹ *Ibidem*, p.163.

⁷⁰² *Ibidem*, p. 157.

*soldărilor pe această zonă neutră de 200 metri. Pe lângă aceste măsuri s-a hotărât de către cele două guverne reînnoirea instrucțiunilor militare și administrative spre a evita orice pretext de incident și să le prescrie a se inspira în orice împrejurare de spiritul de împăciuire și prietenie care animă cele două guverne*⁷⁰³.

Acordul avea ca scop calmarea situației tensionate de la frontiera de sud a României, în condițiile în care concluziile unei anchete efectuate de o comisie româno-bulgară arătau foarte clar că în *toate incidentele anterioare* – deci și incidentul din luna iulie 1914 care făcea obiectul concluziilor – *agresiunea a început de la grăniceri bulgari*⁷⁰⁴.

În același ton, Brigada Poliției și Siguranței Silistra, prin *Nota informativă* din 7 septembrie 1914, raporta că *ministrul Radoslavov a chemat pe fruntașii Societății „Dobrogea” din Bulgaria care trebuiau să deschidă activitatea luna aceasta și i-a rugat ca să renunțe la orice activitate a societății ca nu cumva societatea să provoace guvernului bulgar dificultăți cum societatea „Liga Culturală Română” a provocat dificultăți guvernului român zădărniciindu-i planul. Guvernul le-a spus: „Vă rog în interesul națiunii păstrați discreția ca inamicii noștri să nu le afle cu o oră mai înainte”*⁷⁰⁵.

Strategia bulgară era bine pusă la punct. În timp ce opinia publică internațională era învăluită cu mesaje bine dirijate, în secret a fost semnată o înțelegere între Austro-Ungaria și Bulgaria, la începutul lui septembrie 1914. Și aceasta în condițiile în care guvernul habsburgic (după transmiterea prin telegraf a declarației de război guvernului sârb) începuse acțiunile militare împotriva Serbiei la 16/29 iulie 1914. Prin declanșarea ostilităților se urmărea înfrângerea Serbiei și dezmembrarea teritoriului său prin cedarea unor părți Bulgariei, Greciei și Albaniei⁷⁰⁶.

Conform *Tratatului* din septembrie 1914 *Austro-Ungaria și Bulgaria se obligă să urmeze o politică amicală și a-și împrumuta reciproc un sprijin statornic. Prima din cele două puteri garantează celelalte independența ei politică și integritatea teritorială; cea de-a doua promite a pune în acțiune toate forțele ei în favoarea celei dintâi în cazul când aceasta ar fi atacată de un stat limitrof Bulgariei. Statul astfel țintit era România. În continuare se arăta că prin acest mijloc a fost împiedicată România a intra în război până în august 1916. Se putea ușor prevedea aceasta. Puterile Înțelegerii ar fi trebuit să încerce a zădărnici această lovitură pregătind o acțiune combinată contra Bulgariei. A preferat să se încerce negocieri cu cei de la Sofia, ca și cum guvernul bulgar ar mai fi fost liber. Ziaristul francez Auguste Gauvain*⁷⁰⁷ *concluziona: în zadar protestam noi că aceste negocieri nu aveau din partea Bulgariei decât un singur scop, acela de a ne învrăjbi cu sârbii și grecii în dauna cărora negociatorii noștri tratau condiții cerute de Radoslavov erau astfel*

⁷⁰³ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare AMAE), Fond Problema 52, vol. XII/1914-1947, „Incidente la frontieră”, f.f.

⁷⁰⁴ Ibidem.

⁷⁰⁵ ANIC, Fond DSPG, dosar nr. crt. 53/1914, f. 224.

⁷⁰⁶ Vicențiu Cojan, *Primul Război Mondial. Repere de cronologie militară*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1997, p. 14.

⁷⁰⁷ Auguste Gauvain (n.6 octombrie 1861 – d.18 aprilie 1931) jurnalist și diplomat francez; secretar general al Comsiei Dunării în anul 1893.

*combinate pentru a le face inacceptabile, asemănător ultimatumului lui Berchtold către sârbi, astfel redactat ca niciun guvern sârbesc să nu se poată resemna a îl accepta*⁷⁰⁸.

La sfârșitul anului 1914 negocierile demarate trasau liniile directe a politicii externe ale României și Bulgariei. Cea din urmă își condiționa păstrarea neutralității și o eventuală participare la război prin revizuirea Tratatului de la București din 1913 care stabilea frontierele ce păreau atât de înguste pentru regele Ferdinand I de Saxa Coburg.

Încheierea, la 19 noiembrie/1 octombrie 1914, a *Convenției secrete ruso-română*, act cunoscut și sub denumirea de *Acordul Sazonov-Diamandy*, prin care Rusia se angaja să garanteze și să apere integritatea teritorială a României, recunoscându-i drepturile acesteia asupra teritoriilor locuite de români în Austro-Ungaria, obliga România să păstreze o *neutralitate binevoitoare*⁷⁰⁹.

Intenția României de a negocia cu Bulgaria a fost menționată și de premierul bulgar Radoslavov în *Notele sale zilnice* amintite mai sus. La 17/30 ianuarie 1915 acesta era informat că *România dorea să cadă de acord cu Bulgaria, totuși nu are depline puteri pentru a negocia cu noi. Guvernul român ar fi comunicat celorlate state balcanice să facă Bulgariei concesi și că România ar dori să cedeze fără a menționa dimensiunile*⁷¹⁰.

La 8/21 aprilie 1915, Antanta, prin vocea ministrului acreditat la Sofia, îl informa pe prim-ministrul Radoslavov că alianța nu poate să dea o promisiune scrisă Bulgariei cu privire la teritoriile care ar urma să fie cedate, adică *Macedonia împreună cu Kavala, Drama și Serres, Dobrogea bulgărească și Tracia până la linia Midia – Enos*. În schimb, la 3/16 mai 1915 miniștrii Angliei, Franței, Rusiei și Italiei prezenți la Sofia îi comunicau șefului cabinetului bulgar că *cele patru state vor saluta negocierile pe care Bulgaria și România le-ar începe pentru a se ajunge la un acord în problema dobrogeană*. Răspunsul autorităților bulgare la propunerile aliaților cerea explicații cu privire la cum înțeleg aceștia achizițiile teritoriale din Dobrogea⁷¹¹.

La 16/29 aprilie 1915, Ion I.C. Brătianu îi comunica ministrului bulgar la București, Simeon Radev, că *este gata să înceapă negocieri pentru o acțiune comună a celor două țări*. Partea bulgară a condiționat începerea tratatelor în vederea încheierii unei alianțe defensive plecând de la prevederile Protocolului de la Petersburg, fapt care îngreuna începerea discuțiilor, așa cum sublinia istoricul Constantin Iordan⁷¹².

Cu toate acestea ostilitatea Bulgariei față de România devenea evidentă și, în același timp, o amenințare directă asupra integrității teritoriale a statului român. Această atitudine se baza pe un sprijin exterior.

Bulgaria dornică de a-și îndeplini visul de anexare a Macedoniei, aproape că uitase de Dobrogea, fiind preocupată de realizarea unei alianțe benefice pentru ea. La

⁷⁰⁸ Arhivele Militare Române (în continuare AMR), Fond Marele Cartier General (în continuare MCG), dosar nr. crt. 2185/1916, ff. 315-316.

⁷⁰⁹ Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 17.

⁷¹⁰ Constantin Iordan, *op. cit.*, p. 164.

⁷¹¹ *Ibidem*, p. 158.

⁷¹² Constantin Iordan, *op. cit.*, p. 250.

11/24 august 1915 a semnat o *Convenție militară* secretă cu Germania. Conform acesteia, dacă România ataca neprovocat Bulgaria sau pe aliații ei, atunci Bulgariei i se restituia Dobrogea de Sud cu o extindere până la linia Tratatului de la San Stefano⁷¹³.

În septembrie 1915, Bulgaria a încheiat un *Tratat de prietenie și alianță*, completat de o *Convenție* secretă cu Austro-Ungaria. Conform acesteia *Austro-Ungaria și Bulgaria căzând de acord să întreprindă în comun o acțiune militară contra Serbiei au convenit cele ce urmează: [...] în cazul când România, în timpul acestui conflict fără nicio provocare din partea guvernului bulgar ar ataca Bulgaria pe aliații ei sau Turcia, Austro-Ungaria va consimți ca Bulgaria să anexeze teritoriile cedate României prin tratatul de la București, după cum și o rectificare a frontierei bulgaro-române trasată prin tratatul de la Berlin*⁷¹⁴.

Un alt important om politic bulgar contemporan evenimentelor a fost Mihail Madjarov⁷¹⁵, care în opera sa face referire la relațiile româno-bulgare prin prisma negocierilor purtate cu Antanta. Poziția aliaților cu privire la pretențiile teritoriale bulgare reflectă modul în care marile puteri se raportau la nevoile țărilor mici așa cum era România și Bulgaria. Conform acestui autor, după intrarea Turciei în război alături de Puterile Centrale, ofensiva diplomatică a Antantei pentru atragerea Bulgariei s-a intensificat, exemplificată fiind de dialogul purtat de aceasta cu ambasadorul Franței în Rusia, Maurice Paléologue. Acesta din urmă i-a mărturisit că *dacă Bulgaria declară că va merge cu Tripla Alianță până la o anumită dată, eu vă garantez ca veți avea și linia Midia – Enos. Și tratatul din 1912, și Kavalla, și Protocolul de la Petersburg privind Dobrogea, și toate facilitățile financiare*⁷¹⁶.

Diplomatul bulgar amintește despre discuția avută la 2/15 august 1915 cu ministrul român la Petrograd, Constantin Diamandy, care îl asigură că România este gata să se înțeleagă cu vecinul de la sud, fapt confirmat și de Serghei Sazonov care i-a mărturisit ad litteram că *dl Brătianu declară că este gata să se înțeleagă cu dvs. în ceea ce privește Dobrogea și noi ne-am grăbit să-i exprimăm recunoștința noastră*⁷¹⁷.

Cu toate acestea la 4/17 septembrie 1915, Ion I.C. Brătianu nu a acceptat propunerea venită din partea ministrului Franței în România, Camille Blondel⁷¹⁸, când acesta intervine în favoarea încheierii unei alianțe greco-sârbo-române îndreptată

⁷¹³ *Ibidem*, p. 251.

⁷¹⁴ AMR, Fond MCG, dosar nr. crt. 2185/1916, ff. 315-316.

⁷¹⁵ Mihail Madjaro (n. 31 ianuarie 1854, Kop.rivștica – d. 23 ianuarie 1944 ca urmare a rănilor primite în timpul bombardamentului din 10 ianuarie 1944) a urmat studiile primare în țară, ca apoi în anul 1873 să fie cursant al Colegiului american „Robert” din Constantinop.ol; deputat în anul 1894; ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor (1894-1899); vicepreședinte al Parlamentului din partea Partidului Liberal (1911); ministru la Londra și Petersburg (1912-1915); ministru de Război și ministru de Externe (după 1919) în cabinetele de coaliție ale lui Teodor Teodorov.

⁷¹⁶ Constantin Jordan, *op. cit.*, p. 158.

⁷¹⁷ *Ibidem.*, p.181.

⁷¹⁸ Camille Blondel (1 noiembrie 1853-20 iunie 1935, Oltenița), ministrul Franței la București în timpul Primului Război Mondial.

împotriva Bulgariei. În schimb dă asigurări că armata română va intra până la urma în acțiune, dar nu în Sudul Dunării, ci peste Carpați unde se afla interesele țării⁷¹⁹.

Alianța a fost întărită și de Tratatul secret încheiat între Bulgaria, Puterile Centrale și Imperiul Otoman la 24 august/6 septembrie 1915, prin care Bulgaria se angaja să intre în război în cel mult 35 de zile. Semnarea tratatului a deschis seria negocierilor teritoriale dintre Bulgaria și Turcia. Între 27 august/9 septembrie - 3/16 septembrie 1915 a avut loc Conferința de la Demotika în care s-a hotărât ca Bulgaria să primească o porțiune de teritoriu de pe malul stâng al fluviului Marița în schimbul intrării în război de partea Puterilor Centrale. Bulgaria a declarat mobilizarea la 10/23 septembrie 1915, iar la 12/25 septembrie 1915 a încheiat un Acord militar cu Turcia privind intrarea în război. Fără a-i declara război, Bulgaria a atacat Serbia la 29 septembrie/11 octombrie 1915, după ce la 27 august/9 septembrie forțele austro-germane au recucerit Belgradul. Declarația a fost transmisă Serbiei la 1/14 octombrie 1915, după 3 zile de la începerea acțiunilor militare⁷²⁰.

Reușita diplomatică a Puterilor Centrale de a atrage Bulgaria în alianță reprezenta un avantaj strategic foarte important, reușind astfel să transforme teritoriul bulgar într-un centru de comandă din care erau proiectate să pornească atacuri împotriva României la nord, Serbiei la vest și Greciei la sud, modificându-se raportul de forțe în apropierea Strâmtorilor și în Peninsula Balcanică.

Prețul unui asemenea succes avea în vedere pe lângă resurse financiare venite din partea Puterilor Centrale și teritorii în dauna statelor aflate în imediata vecinătate a Bulgariei. Pe lângă împrumutul de 500.000.000 leva acordat de grupul financiar german „Disconto Gesellschaft” era prevăzut și un ajutor militar conform convențiilor încheiate.

Insuccesul Antantei s-a contabilizat printr-o abordare inconsecventă datorată divergențelor privind atingerea unei direcții comune a statelor care formau alianța. Franța și cu precădere Rusia nu au reușit să găsească soluția de compromis care să concorde cu interesele lor pentru statele țintă politicii proprii promovată în Balcani. În ceea ce privește Bulgaria oferta aliaților nu era clară cel puțin în privința Macedoniei pentru care bulgarii sacrificaseră atâtea resurse umane și materiale.

Neputința Antantei de a găsi un punct comun a influențat și relațiile româno-bulgare. Evident scopurile politice ale celor două state erau diferite și în ciuda încercărilor de a găsi o soluție agreată de ambele părți în cele din urmă s-a ajuns la conflict și poziționarea în tabere adverse.

Cu atât mai mult trebuie apreciată politica externă dusă de guvernul român condus de Ion I.C. Brătianu în timpul neutralității, o politică care s-a impus încet sub o constantă presiune din exterior și din interior. Opinia publică românească se manifesta puternic pentru intrarea României în război pentru eliberarea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei ceea ce impunea României desfășurarea forțelor pe două fronturi în cazul în care Bulgaria îi declara război.

⁷¹⁹ *** *Istoria Politicii Externe, Românești*, coordonator Ion Calafeteanu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 215.

⁷²⁰ Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 37.

Inevitabilul atac bulgar avea să se producă chiar în ziua de 14/27 august 1916 prin asaltul declanșat asupra pichetelor de grăniceri situate pe frontiera Dobrogei de sud, fără o declarație oficială de război fapt relatat de prefectul de Caliacra, George Georgescu⁷²¹.

În aceeași zi România declara război imperiului dualist, iar trupele române treceau Carpați pentru împlinirea dezideratului național, desăvârșirea unității statale și unirea tuturor românilor aflați sub stăpânirea austro-ungară.

Odată cu declanșarea operațiilor militare în Dobrogea de sud, vocile diplomaților erau înlocuite cu zgomotul armelor. Deși România declarase război doar Austro-Ungariei, miniștrii plenipotențieri de la Sofia și București părăseau capitalele de reședință diplomatică fiind înlocuiți de reprezentanți ai unor țări străine. Apărarea drepturilor cetățenilor români a fost încredințată ministrului plenipotențiar al Spaniei în Bulgaria, Diego Saavedra, iar Legația elvețiană din București era desemnată cu apărarea intereselor bulgare în România⁷²².

Evenimentele militare ale anului 1916 avea să pună față în față pe câmpul de luptă două popoare care până la începutul anilor 1900 au scris o istorie comună în Peninsula Balcanică și Europa Centrală și de Est. Atacul Bulgariei asupra României a declanșat o ură reciprocă greu de înțeles pentru două popoare creștine. Este sarcina noastră, a istoricilor de astăzi, de a scoate la iveală prin cercetarea documentelor de arhivă a adevărul istoric pentru a învăța din greșeli și de a nu le mai repeta.

⁷²¹ George Georgescu, *Fapte, împrejurări și amintiri în timpul neutralității și războiului 1914-1919 în România și Odessa*, Editura Cartea Românească, București, p. 25.

⁷²² Nicoleta Ciachir, *Relațiile politico-diplomatice româno-bulgare în istoriografia bulgară (1912-1940)*, Editura UNWE Publishing Komplex, Sofia, 2013, p.103